Kazançta helal duyarlılığına sahip olabilmek
Gönderen Kadir Hatipoglu - Şubat 27 2020 14:10:05

Hayatın bütün alanlarını ibadet kapsamına alan İslam; helal yollardan kazanç sağlama çabasını ve bu amaçla yapılan iş ve ticareti de ibadet olarak değerlendirmiştir. (Bk. Muhlis Akar, İş ve Ticaret Ahlakı, Diyanet Yay.) Kur’an-ı Kerim’de meşru ölçüler içerisinde yapılacak her türlü alışveriş ve ticaretin helal olduğu
وَاَحَلَّ
اللهُ
الْبَيْعَ
وَحَرَّمَ
الرِّبوَا (Bakara, 275.) bildirilmiştir. Sevgili Peygamberimiz de, “Doğru sözlü ve güvenilir tüccar, (ahirette) peygamberler, sıddîkler ve şehitlerle beraberdir.” (Tirmizi, Büyû; 4; İbn Mâce; Ticârât, 1; Dârimî, Buyû: 8.) buyurarak; müminleri iş ve ticaret hayatlarında dürüst davranmaya ve dolayısıyla helal kazanç duyarlılığına sahip olmaya teşvik etmiştir.
         Helal kazanç duyarlılığının azalması ise kişinin inancının ve dindarlığının zayıflaması anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber (s.a.s.): "İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, o devirde kişi ele geçirdiği malı helalden mı, yoksa haramdan mı kazandığına hiç aldırmayacak." (Buharî, Buy’ü, 7; Nesai, Buyü, 2) buyurarak bu konuda ümmetini uyarmışlardır. Bu nedenle İslam büyükleri kişinin servetinin kaynağını araştırmamasını ve devamlı olarak Allah’ın murakabesi altında bulunduğunun bilincinde olmamasını iman zayıflığı olarak açıklamışlardır.
          Esasen helal kazanç duyarlılığı ya da farkındalığı oluşturmadan, sadece helal ya da haramları kural olarak hatırlatmanın, insanların gerek bireysel, gerekse iş, ticaret ve sosyal hayatları üzerinde fazlaca bir değişikliğe yol açması beklenmemelidir. Şüphesiz bu duyarlılığın oluşmasında kişiye sorumluluklarını hatırlatan ve her an Allah’la beraber olma bilinci kazandıran iman, zikir ve ihsan kavramları büyük önem arzetmektedir. Bu yüzden Kur’an-ı Kerim’de müminler hitaben;
يَآاَيُّهَا
الَّذِينَ
اَمَنُوآ
اِذَا
نُودِىَ
لِلصَّلَوةِ
مِنْ يَوْمِ
الْجُمُعَةِ
فَاسْعَوْا
اِلَى ذِكْرِ
اللهِ

وَذَرُوا
الْبَيْعَ
ذَلِكُمْ
خَيْرٌ
لَكُمْ اِنْ
كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ
        “Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah’ın zikrine (Cuma namazına) koşun ve alış verişi bırakın. Eğer bilirseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.” (Cum’a, 9.), فَاِذَا
قُضِيَتِ
الصَّلَوةُ
فَانْتَشِرُوا فِى
اْلاَرْضِ
وَابْتَغُوا
مِنْ فَضْلِ
اللهِ
وَاذْكُرُوا
اللهَ
كَثِيرًا
لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ
        “Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah’ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz.” (Cum’a, 10.) buyrularak, cuma namazına çağrılan ve bu ibadeti eda eden müminlere namazdan sonra yeryüzüne dağılmaları ve Allah’ın lütfundan nasip aramaları tavsiye edilirken; ikinci ayetin sonunda, “Allah’ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz.” ifadesinin yer alması anlamlıdır. Çünkü cuma namazı kılınmış ve ibadet eda edilmiş olmasına rağmen; iş, ticaret ve çalışma hayatına dönen müminlere tekrar Allah’ı zikretme hatırlatması yapılmaktadır. Zikir ise, Allah’ı isim ve sıfatlarıyla anmak, tefekkür etmek, Allah’ı gönülden çıkarmamak; vücudun bütün organlarıyla Allah'ın emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından sakınmak, Allah’la her an beraber olma bilincine, yani ihsan mertebesine ulaşmak gibi anlamlara gelmektedir.   Yukarıda mealleri verilen ayet-i kerimelerden anlaşılan odur ki, kazançta helal duyarlılığı ya da farkındalığın oluşması için, sadece belli zaman ve mekanlarda değil; iş ve çalışma hayatının içerisinde de Allah’ı çokça zikredip, helal ve haram prensiplerini hatırlayarak ihsan mertebesine ulaşmak; yüce Mevlanın varlığını her zaman yanımızda hissederek ve rızasını gözeterek helalinden çalışıp kazanmak çok önemlidir.   Buna göre, hayatın her alanında olduğu gibi iş ve ticaret hayatında da, her an Allah’la beraber olma bilinciyle ihsan mertebesine, murakabe şuuruna ve dolayısıyla helal kazanç duyarlılığına ulaşan “muhsin” kullar; kazançlarını helal yollardan temin etmeye özen gösterir, haksız kazanca yönelmez, helal ve meşru ölçülerin dışına çıkmazlar. Yaptıkları her işi, söyledikleri her sözü, her an ‘Allah ile

beraber olma’ bilinci içerisinde; “Rabbim beni görüyor, yaptıklarımı biliyor.” inanç ve düşüncesiyle yapar, her şeyin en iyisini ve en güzelini ortaya koymaya çalışırlar. Yüce Allah’ın, يَآاَيُّهَا الَّذِينَ اَمَنُوا لاَ تَأْكُلُوآ اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلاَّ اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلاَ تَقْتُلُوآ اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا   “Ey İman edenler! Mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin. Karşılıklı rızaya dayalı ticaretle yiyin.” (Nisa, 29.) ilahî buyruğuna kulak vererek, haksız yollarla edinilen her türlü kazançtan uzak durur; hırsızlık, gasp, faiz, kumar, rüşvet, şans oyunları, kamu mallarını zimmete geçirmek, yolsuzluk yapmak, eksik ölçüp tartmak, müşteriye fahiş fiyatla mal satmak, alınan maaş ya da ücretin karşılığında iş ve hizmet üretmemek, emeğin hakkını vermemek, sahte mal üretip tüketicilere zarar vermek gibi gayri meşru yollarla elde edilen her çeşit mal ve servetten sakınırlar.   Emekleri ile hayatlarını idame ettirir, kazançlarının temiz ve helal olmasına gayret eder, haram lokmadan ve haram servetten kendilerini ve ailelerini korurlar. Bu konuda Yüce Rabbimizin, يَآاَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِى اْلاَرْضِ حَلاَلاً طَيِّبًا وَلاَ تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ   “Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerin helal ve temiz olanlarından yiyin! Şeytanın izinden yürümeyin. Çünkü o sizin için apaçık bir

düşmandır.” (Bakara, 168.)
وَكُلُوا
مِمَّا
رَزَقَكُمُ
اللهُ
حَلاَلاً
طَيِّبًا
وَاتَّقُوا
اللهَ
الَّذِى
اَنْتُمْ
بِهِ
مُؤْمِنُونَ
        “Allah’ın size rızık olarak verdiklerinden helal, iyi ve temiz olarak yiyin ve kendisine inanmakta olduğunuz Allah’a karşı gelmekten sakının.” (Mâide, 88.) ayetlerini kendilerine rehber edinirler. Aynı şekilde Hz. Peygamber’in, “Kazancın hangisi en iyi ve temiz olanıdır” şeklindeki kendisine sorulan soruya, “Kişinin el emeği ve aldatma bulunmayan meşru ticaret ile elde edilen kazançtır.” (Hakim, Müstedrek, II,10. Ahmed, IV; 141); “Hiçbir kimse, asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah’ın Peygamberi Davud (a.s.) da kendi elinin emeğini yerdi.” (Buhârî, Büyû’ 15; Enbiyâ 37.) hadislerini kazanç konusunda ilke edinirler.   Yine Hz. Peygamber’in; “Bir kısım insan vardır ki, Allah'ın mülkünden haksız bir surette mal elde etmeye girişirler. Halbuki bu, kıyamet günü onlara bir ateştir." (Buhâri, Hums 7; Tirmizi, Zühd 41, (2375.); "Kim bir karış miktarı bir yere (başkasının arazisine) haksız olarak sahip olursa o yerin yedi katı boynuna geçirilir.” (Buhârî, Mezalim 13, Bed'ü'l-Halk 2; Müslim, Müsâkât, 139-142.); “Kişi namaz, oruç, zekât gibi ibadetlerini eda etmiş olarak Allah’ın huzuruna gelir. Bununla beraber; kimine sövmüş, kiminin kanını akıtmış, kiminin malını yemiş, kimine de iftira etmiştir. Bu durum karşısında onun ibadetlerinden elde ettiği sevaplar kendisinden alınarak hak sahiplerine dağıtılır. Eğer ibadetleri ve iyilikleri, ihlal ettiği kul haklarını ödemeye yetmezse, hak sahiplerinin günahlarından alınıp kendisinin günahlarına eklenir. Böylece sevapları gitmiş, günahları artmış, neticede iflas etmiş olarak cehenneme gönderilir.” (Müslim, Birr, 59-60.) şeklindeki kul ve kamu hakkıyla ilgili çok önemli uyarılarını da dikkate alarak her türlü haksızlıktan, hak ihlalinden ve haksız kazançtan sakınırlar.   Haram yollardan kazanılmış mal ve servetin, dua ve ibadetlerin kabulüne engel olacağını asla unutmazlar. Rasulüllah (s.a.s.) bu konuda şöyle buyurmuşlardır: “Allah Teala temizdir; sadece temiz olanları kabul eder. Allah Teala peygamberlerine neyi emrettiyse müminlere de onu emretmiştir. Cenab–ı Hak Peygamberlere: ‘Ey peygamberler! Temiz ve helal olan şeylerden yiyin, iyi ve faydalı işler yapın!’ buyurmuştur. Müminlere de: ‘Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiyin.’ buyurmuştur.” Rasulüllah daha sonra şunları söyledi: “Bir kimse Allah yolunda uzun seferler yapar. Saçı başı dağınık, toza toprağa bulanmış vaziyette ellerini gökyüzüne açarak: Ya Rabbi! Ya Rabbi! diye dua eder. Halbuki onun yediği haram, içtiği haram, gıdası haramdır. Böyle birinin duası nasıl kabul edilir!” (Müslim, Zekât 65; Ayrıca bk. Tirmizî,

Tefsîru’l-Kur’ân 3.)   İhsan bilincine ve helal duyarlılığına ulaşan müminler, helal kazanç için çalışarak fiili dua etmenin yanı sıra, sözlü olarak da dua ederek Allah’tan yardım isterler. Hz. Ali (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasulüllah (s.a.s.) bu konuda kendisine şu duayı öğretmiştir: “Allahım! Bana helal rızık nasip ederek haramlardan koru! Lütfunla beni senden başkasına muhtaç etme!” (Tirmizî, Daavât 111.)   Helal kazanç duyarlılığına sahip müminler, sadece haramdan ve harama yol açan vasıtalardan kaçınmakla yetinmez; kazançlarına haram karışmaması için, haram şüphesi taşıyan şeylerden de uzak durular. Bu konuda Hz. Peygamber bize şu ölçüyü veriyor: “Helal olan şeyler belli, haram olan şeyler bellidir. Bu ikisinin arasında, halkın birçoğunun helal mi, haram mı olduğunu bilmediği şüpheli konular vardır. Şüpheli konulardan sakınanlar dinini ve ırzını korumuş olur. Şüpheli konulardan sakınmayanlar ise gitgide harama dalar. Tıpkı sürüsünü başkasına ait bir arazinin etrafında otlatan çoban gibi ki, onun bu arâziye girme tehlikesi vardır. Dikkat edin! Her padişahın girilmesi yasak bir arazisi vardır. Unutmayın ki, Allah’ın yasak arâzisi de haram kıldığı şeylerdir. Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçücük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa, bütün vücut iyi olur. Eğer o bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalptir.” (Buhari, Büyû 2, Îmân 39; Müslim, Müsâkat, 20, 107-108.)   Bu arada Hz. Peygamber’in konuyla ilgili tavsiye ve uyarılarını dikkate alarak harama düşme endişesiyle şüpheli şeylerden sakınan duyarlı müminler, takvanın zirvesindeki model İslami şahsiyetleri de kendilerine örnek almaya çalışırlar.   Bir keresinde Hz. Ebu Bekir (r.a.) hizmetçisinin getirdiği bir hurmayı yerken, onun; “Geçmişte cahiliye döneminde kahinlik yapıyordum, borçlum o dönemden kalan bir alacağımı bugün bana getirdi. Ben de o parayla satın aldığım hurmalardan bir tanesini sana getirdim” deyince; Hz. Ebu Bekir (r.a.) midesine haram yollardan kazanılmış bir haram lokmanın girmemesi için derhal boğazındaki hurmayı gözleri kan çanak olarak dışarıya atmıştı. (Buhari, Menâkibu’l-Ensar, 26; Abdulkerim Kuşeyri, Kuşeyri Risalesi, (Hazırlayan, Süleyman Uludağ) Dergah Yay. 1981, s. 248.) Yine o, aldığı maaştan, ihtiyacından fazlasını hazineye bağışlayarak kazançta helal duyarlılığının ne anlama geldiğini sadece sözle değil, uygulamasıyla da en güzel şekilde göstermişti.   Aynı şekilde Hazreti Ömer (r.a.)'in özel işini görürken, devlete ait mumu söndürüp, kendisine ait mumu yakması; Ebu Hanife’nin, borç olarak verilen paranın temin ettiği her nevi faydanın faiz olacağı endişesiyle alacaklısına ait bir ağacın gölgesinde bile oturmaması (Bk. Aclûnî, II, 125; Kuşeyri Risalesi, Dergah Yay. 245.); Selef hanımlarının, sabahleyin kocaları çalışmak için işe giderlerken onlara hitaben; “Bizim hakkımızda Allah’tan korkun da bize haram lokma/rızık yedirmeyin! Biz açlığa sabrederiz de harama yahut ateşe sabredemeyiz.” (Haris el-Muhasibi, Risalet’ül Müsterşidin, Halep, S. 153.) şeklinde söyledikleri söz ve uyarıları kazançta helal duyarlılığına ulaşmak isteyen müminlere ne büyük bir ders ve ne güzel bir örnektir.   Yine nakledilir ki, Bişr Hâfi’nin kızkardeşi, Ahmed b. Hanbel’e gelmiş ve: “Biz damlarımızın üzerinde oturur, iplik eğiririz, yanımızdan her tarafı aydınlatan (devlet adamlarına ait) meşaleler geçer, ışıkları üzerimize düşer. Bizim bu ışıkların altında iplik eğirmemiz caiz midir? diye sormuştu.

İmam Ahmed, “Yüce Allah afiyetler ihsan eylesin, sen kimsin (kimlerdensin)? diye sormuş. Kadın, Bişr Hâfi’nin kız kardeşi olduğunu söyleyince, Ahmed b. Hanbel ağlamış ve; “Hakiki vera sahibi (Bişr Hâfi) evinizden çıkmıştır. Bu meşalelerin altında iplik eğirme!” (Kuşeyri Risalesi, Dergah Yay. 246.) kızım diyerek, kendisine kamu malından haksız bir şekilde faydalanarak kazanç sağlamanın uygun olmayacağı mesajını vermişti...   Şüphesiz verilen bu vb. örnekler her ne kadar tarihin derinliklerinde kalmış gibi görünse de, kanaatimizce helal kazanç duyarlılığına sahip müminler için birer duyarlılık örneği olarak çok önemli dersler içermektedirler. Önemli olan bu ve benzeri örnekleri alıp güncelleştirerek günümüz için kendilerinden yararlanabilmektir!   Kazançta helal duyarlılığına ulaşmak için ibadetle hayat bütünleşmeli, namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek ve zekât vermek nasıl ibadetse, helal kazanç için çalışmanın da geniş anlamda ibadet olduğu bilincine varılmalıdır. Müslüman insanın sofrasına, midesine, evine, çarşı ve pazarına haram ve kirli yollarla edinilmiş mal ve servet asla girmemeli; besmeleyle açılan işyerleri, besmelenin ruhuna uygun olarak çalıştırılmalı, böylece buralardan elde edilecek kazanç da helal olmalı ve bunlar rahatlıkla besmeleyle yenilebilmelidir.   Dr. Muhlis Akar - Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

islam ve Hayat,Güncel Vaaz ve Hutbeler